

STRUČNÝ KOMENTÁŘ

Tato publikace obsahuje výsledky dvanáctého ročníku výběrového šetření *Životní podmínky*, které proběhlo na jaře 2017 a mapovalo situaci českých domácností v roce 2016 a v době dotazování. Šetření je zaměřeno na sociální a ekonomické podmínky domácností, přičemž se mimo jiné sleduje také jejich příjmová situace. Mezi hlavní výstupy patří podíl osob ohrožených příjmovou chudobou a také osob žijících v domácnostech s určitým materiálním nedostatkem.

Průměrné čisté peněžní příjmy domácností meziročně vzrostly z 164,9 tis. Kč na osobu v roce 2015 na 172,2 tis. Kč v roce 2016, tedy o 4,4 %. Příjmy rostly jak nominálně, tak reálně, a to o 3,8 %. To znamená, že za své příjmy si mohly domácnosti koupit více zboží. Z hlediska postavení osoby v čele domácnosti se průměrně zvýšily příjmy všem skupinám domácností. Čisté roční příjmy domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním činily 198,1 tis. Kč na osobu, tedy o 6 tisíc Kč (o 3,1 %) více než v roce 2015. Růst zaznamenaly také příjmy domácností zaměstnanců s nižším vzděláním, které v průměru dosáhly 154,4 tis. Kč čistého na osobu za rok, tedy o 5,4 % více než v roce 2015. Vyšší absolutní nárůst příjmů byl u domácností samostatně výdělečně činných a to průměrně o 8 tis. Kč na osobu (4,4 %) až na 194,0 tis. Kč. Příjmy domácností nepracujících důchodců se zvýšily na 150,7 tis. Kč na osobu, tedy rostly (+2,9 %) o něco větším tempem než loni.

Žádné výrazné legislativní změny v oblasti sociálního zabezpečení a sociálních dávek v roce 2016 oproti předchozímu roku neproběhly. Došlo pouze k lehkému zvýhodnění rodin s více dětmi v podobě daňové slevy na druhé a další dítě v domácnosti, což mohlo lehce vylepšit příjmovou situaci domácností s dětmi, ale obecně tyto neměly větší vliv na celkovou příjmovou úroveň populace českých domácností.

Zlepšení finanční situace domácností se projevilo i v tom, jak domácnosti vycházely se svými příjmy. Zatímco v roce 2016 vycházelo se svými příjmy s velkými obtížemi nebo s obtížemi 24,6 % domácností, v roce 2017 to bylo pouze 23,2 % domácností. Nejvyšší podíl domácností, které se svými příjmy vycházely s velkými obtížemi nebo s obtížemi, je u domácností nezaměstnaných (66,4 %), u nichž tato hodnota však meziročně klesla dokonce až o 8,3 p.b. Naopak lehce vzrostl podíl domácností samostatně výdělečně činných, které vycházely s příjmy s obtížemi či velkými obtížemi a to 1,9 p.b. na hodnotu 14,6 %. Na druhé straně obecně vzrostl podíl domácností, které vycházely se svými příjmy snadno či velmi snadno a to z hodnoty 11,0 % na 11,2 %. Především domácnosti nižších zaměstnanců a nezaměstnaných o něco častěji než v předchozím roce uvedly, že vychází se svými příjmy snadno či velmi snadno.

Náklady domácností na bydlení za rok 2017 činily v průměru 5 626 Kč na domácnost a měsíc, tedy zůstaly oproti předchozímu roku na podobné úrovni. Podíl příjmů, které domácnosti v roce 2016 vynakládaly na bydlení, se meziročně již čtvrtým rokem mírně snížil až na hodnotu 16,6 % (meziročně klesl o 0,5 p. b.), a to zejména v důsledku růstu příjmů domácností. S tím souvisí i zlepšení vnímání nákladů na bydlení jako zátěže rodinného rozpočtu. Zatímco v roce 2016 představovaly náklady na bydlení velkou zátěž pro 23,7 % domácností, v roce 2017 tak uvedlo jen 21,7 % domácností. Podíl domácností, které nepovažovaly náklady na bydlení za zátěž, se meziročně zvýšil o 0,5 p.b. na 10,5 %. Nejvyšší podíl na čistých příjmech domácností představují náklady na bydlení v domácnostech nezaměstnaných, kde výdaje na bydlení tvoří téměř dvě pětiny (39,8 %) jejich příjmů. Zároveň 57,1 % těchto domácností náklady na bydlení vnímá jako velkou zátěž rodinného rozpočtu a pouze 3,8 % je za zátěž nepovažuje. Jako velkou zátěž rodinného rozpočtu vnímá náklady na bydlení také nadprůměrný podíl domácností zaměstnanců s nižším vzděláním (23,6 %) a domácností nepracujících důchodců (26,1 %).

Míra ohrožení příjmovou chudobou, která se počítá jako podíl osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než stanovená hranice ohrožení příjmovou chudobou, dosáhla v roce 2017 úrovně 9,1 %. Hranice ohrožení příjmovou chudobou je určena jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu domácnosti a zohledňuje velikost a složení domácnosti. Aby domácnost jednotlivce v roce 2017 nespadla pod hranici ohrožení příjmovou chudobou, musel být její čistý měsíční příjem vyšší než 11 195 Kč, domácnost dvou dospělých musela mít příjmy vyšší než 16 792 Kč/měsíc, rodič s dítětem do 13 let musel mít více než 14 553 Kč měsíčně a partnerský pár se dvěma dětmi do 13 let 23 509 Kč.

Počet osob žijících v domácnostech s příjmy pod hranicí ohrožení příjmovou chudobou se dlouhodobě pohybuje na úrovni 9 až 10 % a meziroční pokles v roce 2017 o 0,6 p.b. na hodnotu 9,1 % může, ale nemusí značit trend, což ukáže až vývoj v dalších letech. Trvale jsou nejvíce ohroženými skupinami nezaměstnaní, neúplné rodiny s dětmi a rodiny se třemi a více dětmi. Z osob, jejichž převažující ekonomickou aktivitou v průběhu roku 2016 byla nezaměstnanost, byla v roce 2017 téměř polovina (48,6 %) ohrožena příjmovou chudobou. Osob z neúplných rodin s dětmi byla příjmovou chudobou ohrožena téměř třetina (31,4 %) a osob z rodin se třemi a více dětmi téměř pětina (17,4 %). Další ohroženou skupinou jsou jednotlivci ve věku 65 a více let, u nichž míra ohrožení příjmovou chudobou dosahuje 28,3 %.

Celková míra materiální deprivace vyjadřující podíl osob, jejichž domácnosti si z finančních důvodů nemohly dovolit některé věci, služby či požitky, se v roce 2017 ve srovnání s předcházejícím rokem snížila a nadále si tak uchovává klesající tendenci. Podíl osob žijících v domácnostech, které postrádaly nejméně 3 položky z 9 sledovaných, se oproti předchozímu roku snížil z 11,8 % na 9,8 %. Podíl těch, jejichž domácnostem chyběly 4 a více položek, činil 3,7 %, tedy o 1,1 p. b. méně než v roce 2016. Podobně jako u míry ohrožení příjmovou chudobou patří mezi nejvíce materiálně deprivované nezaměstnaní (24,5 %), osoby z neúplných rodin s dětmi (11,7 %) a osoby z rodin se třemi a více dětmi (5,5 %). Vyšší míru materiální deprivace mají naopak jednotlivci mladší 65 let (9,2 %) a to o 4 p.b. oproti těm ve věku 65 a více let (5,2 %).

Na zlepšení finanční situace domácností poukazují i snižující se podíly domácností, které si z finančních důvodů nemohou dovolit platit pravidelné platby či splátky, dostatečně vytápět svůj byt nebo jíst maso alespoň každý druhý den. Ke snížení míry materiální deprivace nejvíce přispěl především další pokles podílu domácností, které si nemohou dovolit zaplatit týdenní dovolenou všem členům domácnosti či zaplatit neočekávaný výdaj ve výši několika tisíc korun (v roce 2017 to bylo 10 200 Kč). Zatímco v roce 2016 žilo v domácnostech, které si z finančních důvodů nemohly dovolit dostatečně vytápět byt 3,8 %, osob, v roce 2017 to bylo o 0,7 p. b. méně (3,1 %). V roce 2017 také poklesl o 1,2 p.b. podíl osob v domácnostech, které měly problém s některými platbami (nájem, platby za energie, splátky půjček na bydlení či jiné splátky), na hodnotu 3,2 % osob. Podíl osob z domácností, které si nemohly dovolit zaplatit všem svým členům týdenní dovolenou, poklesl z 28,9 % v roce 2016 na právě jednu čtvrtinu v roce 2017, tj. téměř o 4 p. b. K obdobnému poklesu došlo u podílu osob, jejichž domácnosti si nemohly dovolit zaplatit neočekávaný výdaj, a to z 32,1 % meziročně na 28,1 % v roce 2017.